

ФОРМИРАНЕ НА НАЦИОНАЛНА ИДЕНТИЧНОСТ И РОДОЛЮБИЕ В ГИМНАЗИАЛЕН ЕТАП НА БЪЛГАРСКОТО ОБРАЗОВАНИЕ ЧРЕЗ ФИЛОСОФСКИ ИНТЕРДИСЦИПЛИННИ ПОДХОДИ

Виктория Цонева

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

<https://doi.org/10.70300/KNZZ4836>

Резюме: В съвременния свят темата за националната идентичност все повече изгубва своето значение. В процесите на глобализация и подмяна в институционалните ценности тя търси своето място в личността на човека сред многообразието от различни пътища и влияния. Образователните институции са тези, които носят голяма част от отговорността за формиране на родолюбие у българските ученици. Но липсва цялостна концепция за това. Съдържателният концептуален модел на учебния курс „Философия на родолюбието“ е насочен към създаване на онази основа за формиране и развитие на национална идентичност и принадлежност, която толкова липсва в училищата. Философските теории се осмислят през всички останали учебни дисциплини, но не като факти от съдържанието им, а като ценностен модел на поведение. По този начин интердисциплинарността допринася за постигането на онази цел, която чрез трансверсалните компетентности ще формира национална идентичност и родолюбие.

Ключови думи: образование; идентичност; родолюбие; програми; философия

ВЪВЕДЕНИЕ

„Национална идентичност“ и „родолюбие“ са понятия, които се тълкуват по различен начин в обществото. Съществуват крайни и противопоставящи се позиции в разбирането за тяхната същност. В съвременния свят на глобализация те или все повече изгубват своя смисъл, или се определят като категории, обуславящи краен национализъм и патриотизъм. Това произтича от критичните процеси в съвременното българско общество на затруднена интеграция и социализация, на отчужденост, на нестабилно и противоречиво отношение у младите хора към род, родина, национална принадлежност и идентичност, национално и културно самоопределение, и вследствие на това формиране на неопределено и противоречиво социално и гражданско поведение.

МЕТОДОЛОГИЯ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

Национална идентичност

Етимологията на понятието „идентичност“ се свързва с латинския език, където *idem* означава един и същ, а *identitas* – тъждественост или пълно съвпадение. Терминът изцяло се припокрива с разбирането, че човек непрекъснато се променя, но въпреки това остава същия. В научните среди разбирането за понятието е свързано с процес на личностно разбиране и самоопределяне. В традиционните общества идентичностите се отличават с постоянство, а в постмодерното общество – с несигурност и склонност към промяна. В процесите на глобализация и подмяна на институционалните ценности идентичността търси своето място в личността на човека сред многообразието от различни пътища и влияния. От това доколкото той ще приеме моралните норми и предписания на доминиращото общество като свои, зависи „как ще разбере себе си в социалното и ще се приобщи към него“ (Върбанова 2021, с. 84). И във връзка с това идентичността е непременно свързана с ценностите. Те са от фундаментално значение за формирането на това „Кой съм аз?“, от една страна, и как един индивид възприема ценностите на другите – от друга. Понятието „ценност“ претърпява своята еволюция във времето, анализира се в различни теории, които се допълват или

взаимно се изключват. От важно значение е възприемането на ценността като морална, като ориентир за отношението на личността към заобикалящия свят и случващото се в него. Във връзка с това изследването, което Силвия Върбанова посочва в „Индивидуалността в огледалата на постмодерното време“, осъществено от Л. Спасова през 2018 г., ясно откроява драстичните разлики във възприятието на българите на двете основни категории ценности. 81% от участниците в анкетата са посочили, че поставят на първо място материалните ценности (Върбанова 2021, с. 124). И когато това е представителна извадка на обществото, лесно стигаме до извода, че „мнозинството има материалистични ценности“ (Върбанова 2021, с. 125) и „смисълът на идеалните, духовни стойности неизбежно бива разколебан“ (Върбанова 2021, с. 125). Това отразява и проблематизирането на идентичността като цяло, в това число и националната идентичност, която е тясно свързана с идеята за приемственост и родственост, както и прекъснатата връзка между поколенията, от една страна, и между миналото и настоящето – от друга.

След промените, настъпили през 1989 г., обществото ни преживява сътресение и огромна метаморфоза. Икономическата нестабилност води до социална и духовна криза, криза на идентичността, на образованието и културата. Опит за обединение на нацията ни е направен през 1997 г. с проект за Българска национална доктрина¹. Текстове му отразяват целите на обществото ни, а още в Общите положения е декларирано следното:

„1. Българската национална доктрина е система от официално възприети възгледи и принципи за:

- а) историческите стремежи на българската нация и държава;
- б) перспективите и целите на българската нация и държава;
- в) пътищата и средствата, чрез които се осъществяват българския национален идеал и националните ни интереси“.

Този документ, създаден с желание да се даде основа, върху която да се развива нацията, остава само като нереализиран проект, като един несполучлив опит за връщане на държавата ни към корените, към традициите и идеалите. Демокрацията и свободата се превърнаха в трайна деградация на обществото, в липса на общочовешки ценности, идеали и национални възжеления. Причините, довели до това състояние, са важен елемент и следва да се анализират и да се постави ново начало на търсенето на себе си и на националната идентичност на всеки от нас.

В този контекст несъмнено една от опорните точки е развитието на информационните технологии и компютризацията. Обобщени данни за използването им откриваме в книгата на проф. д-р Наталия Витанова „Образование на бъдещето“. Статистиката, посочена в изданието, е от изследване, проведено от Фондация „Приложни изследвания и комуникации“ съвместно с агенция „Маркет Линкс“ през 2016 г. Според нея 97% от българските деца на възраст от 7 до 17 години използват интернет. Основните изводи на авторите на това изследване са, че у учениците се развиват основно технически умения и въпреки че те бързо откриват търсената от тях информация, трудно определят истинността ѝ. От друга страна, се наблюдава дефицит в критическото мислене и социалните умения. Това води до липса на задълбоченост и търпение в изграждането на изводи и мнения. Формирането на собствена гледна точка е затруднено. Или по-скоро е повлияно от личности, които са в интернет пространството – място без нормативна регулация, където свободно могат да се изявяват хора с липса на възпитание и всякакви задръжки, за които ценностите са се превърнали в пошли изображения и деградирала фалшива реалност.

Втора опорна точка, влияеща на съвременната национална идентичност, е отварянето на България към света. В тези процеси на глобализация „се дестабилизируют традиционни практики и културни възгледи, мрежите на социални взаимодействия и значения се разширяват и усложняват“ (Върбанова 2021, с. 84). Опознаването на чуждото, така бленувано по времето на социализма, се превръща в нещо ново и интересно и по този начин се променя целият социокултурен контекст, в който личността може да бъде разбрана. Персоналната идентичност се променя вследствие на нахлуването на различни „морални предписания,

доминиращи модели в обществото и в определени социални групи“ (Върбанова 2021, с. 85). Запознаването с нови народности и техните обичаи и традиции е нещо прекрасно. Срещата с различен бит и култура води до обогатяване, до придобиване на нови знания и научаване за различни култури. Но това, което се възприема от чуждите държави, се приема като единствено и незаменимо. Превръща се в мода. И вместо свободното движение в Европа и света да е начин за популяризиране и показване на нашата, българската идентичност на останалите нации, ние се увличаме по това да я загърбим и да възхваляваме чуждото, като удобно забравяме нашето. И връщайки се към историята, като че ли пак сме в онзи момент, в който Паисий Хилендарски ни е съдил, че се срамуваме да се наречем българи, в онази част от миналото, в която Иван Вазов създава „Епопея на забравените“, за да извика силно и да бъде чул, защото никога не бива да забравяме дедите си и познавайки ги, трябва да се гордеем с това кои сме.

Това са едва две от причините за кризата на националната ни идентичност. Но точно чрез тях трябва да се адаптираме към реалността. И не да ги отричаме, а да ги използваме, за да постигнем желанието от нас национален идеал. И информационните технологии, и отворените граници за свободно движение могат да бъдат път, по който да вървим, за да станем горди българи, ценени и уважавани в света, нацията, която искаме да познават чужденците, и държавата, в която да продължим да изграждаме националното си самосъзнание.

Национална идентичност и родолюбие в българското образование

Една от основните отговорности за формиране на национална идентичност и родолюбие носят образователните институции. Педагогическата наука самостоятелно не би могла да изгради у личността родолюбие, но е задължена да използва максимално капацитета си и да положи всички усилия, за да формира патриотизъм и национална идентичност още в училищна среда. Защото това е едно от местата, където се създават идеали, където се формират ценности и се вдъхва любов към това, което всеки нарича отечество.

Законът за предучилищното и училищното образование² определя в чл. 5, ал. 1, т. 2 като една от основните си цели „съхраняване и утвърждаване на българската национална идентичност и българското национално самосъзнание“. Тези насоки трябва да се открият и в специфичните цели, които си поставя всяка учебна дисциплина.

В разпоредбите на Наредба № 2 от 18.05.2000 година за учебното съдържание³ откриваме съвпадение между целите на основния закон и тези на подзаконовия нормативен акт в следните учебни дисциплини в гимназиален етап на обучение: литература, история и цивилизация, философия и гражданско образование. След преглед на учебното им съдържание става ясно, че националната идентичност и родолюбието са отразени в малка част от регламентиранияте теми. Останалите учебни дисциплини, които се изучават в първи гимназиален етап, не посочват в съдържанието си цели, свързани с изграждане на патриотизъм и развитие на национална идентичност. Това показва, че учениците от VIII до X клас са изключително изолирани от подобни теми. Няма ясно изградени възгледи и подходи за формиране и развитие на национална идентичност. Те са хаотично разпръснати в различни учебни дисциплини, разгледани са в общ контекст, изключително повърхностно, някъде само споменати, на други места – подминати. Подходите, които се използват за формиране на родолюбие, не са концептуални и съвсем обосновано не изпълняват целите, посочени в нормативната уредба.

Втори гимназиален етап включва учениците от XI и XII клас. В този етап от средното образование се изучава гражданско образование. То е въведено като учебна дисциплина в българското училище с Наредба № 5 от 30.11.2015 г. за общообразователната подготовка.⁴ Неговата необходимост се заражда тогава, когато ясно си проличава липсата на знания и компетентност, свързани с гражданската активност и формирането на самосъзнание у младите хора. Същата наредба, в чл. 2, ал. 4, регламентира и основните компетенции, които трябва да се придобият, а именно социални и граждански компетенции. Учебната дисциплина е въведена в учебните програми през 2020 г. В учебното съдържание за XI и XII клас откриваме теми, свързани с гражданите, политиката и демокрацията, правата и отговорностите им, идентичности и различия в обществото, държавата и властта, икономика и

глобални проблеми. Това ясно показва, че съдържанието, свързано с формиране и развитие на национална идентичност, е една част от заложеното в регламентираните теми. Гражданското образование е важна част от общообразователния процес за формиране на социални и граждански компетентности и както е посочено в чл. 3, ал. 2 на Наредба № 13 от 21.09.2016 година за гражданското, здравното, екологичното и интеркултурно образование⁵, то е „свързано със знания за устройството на демократичното общество, за правата и задълженията на гражданина и с умения и готовност за отговорно гражданско поведение“. Но от гледна точка на патриотичното възпитание е крайно недостатъчно. И поради тази причина е задължително да съществува цялостна концепция, която да има в основата си интердисциплинарния подход, за да доведе до онези резултати, които биха накарали един ученик да чувства гордост, че е част от родината си, и да се идентифицира с нея.

Философски интердисциплинни подходи

Интердисциплинарният подход е включен в учебните програми чрез междупредметните връзки. Представлява метод, който интегрира знания от различни дисциплини. Този подход се стреми да преодолее ограниченията на традиционните дисциплинарни граници и да създаде по-цялостно и комплексно разбиране на сложни явления и проблеми. Той синтезира специфичните възможности на различни дисциплини за решаване на общ проблем в дадена ситуация. Но за да бъде резултатно приложен, той трябва да съществува като „цялостен модел и стил на комплексно перцептивно/познавателно/дейностно/поведенческо отношение на човека в света“ (Рашева-Мерджанова 2014, с. 70). Механизмът за интегрирането му е заложен в два противоположни подхода: възходящ, който започва с учебното съдържание, преминава през компетентностите и завършва с целите; и низходящ, който поставя на първо място целите, преминава през компетентностите и достига до съдържанието. Проф. Яна Мерджанова в своите „Базови методически подходи за трансверсални компетентности“ ни насочва към трети подход, наречен от нея „синтезен“, при който на преден план се поставят компетентностите, според които се определят целите и съдържанието (Рашева-Мерджанова 2014, с. 70). Насочен е към нов вид компетентност, която се формира – трансверсална, или компетентност на личността. А тя зависи от вътрешното осъзнаване и саморефлексия, от философското познание за света и поставянето на себе си в него. Така този подход ще бъде адекватен на настоящите процеси, на съвременните модели и по-успешно ще подкрепи развитието на личността. Ключов момент и стратегическа задача е „мирогледното философско самопромыслеане“ (Рашева-Мерджанова 2023, с. 25). Поставянето на философска основа в интердисциплинарността, съчетана с всички останали сфери на живота, осмисля личността и нейното приобщаване към процесите в обществото. Синергетичният принцип предполага комбинативно използване на различни страни на познанието, но и на сетивността, емоционалността и въображението. Философските теории се осмислят през всички останали учебни дисциплини, но не като факти от съдържанието им, а като ценностен модел на поведение. По този начин интердисциплинарността допринася за постигането на онази цел, която чрез трансверсалните компетентности ще формира национална идентичност и родолюбие.

РЕЗУЛТАТИ

Съдържателен концептуален модел за формиране на национална идентичност и родолюбие чрез учебен курс „Философия на родолюбието“

Съдържателният концептуален модел на разработения от мен учебен курс „Философия на родолюбието“ (виж фиг. 1) е насочен към създаване на онази основа за формиране и развитие на национална идентичност и принадлежност, която толкова липсва в училищата.



Фиг. 1. Съдържателен концептуален модел на учебен курс „Философия на родолюбието“

Изграден е като съчетание от философски теории, изучавани в часовете по философия, и представяне на известни български личности и събития, с които трябва да се гордеем и които са свързани с учебните дисциплини: история, география, литература, биология, физика, химия, музика, изобразително изкуство и спорт.

Интердисциплинният подход с използването на всички останали учебни предмети води до затвърждаване на вече изучавани събития и процеси, както и до разкриване и анализ на такива, които биха допринесли за формирането на национална гордост и патриотизъм, но са забравени някъде между жълтите страници на историческата ни памет за миналото или небрежното отношение към постиженията на българите в настоящето.

Организирана по този начин, концепцията има здрава основа в лицето на учебния курс, която е концентрирана върху родолюбието и разширява кръгозора във връзка с развитие на националната ни идентичност. Използват се знанията и компетентностите, придобити от останалите учебни дисциплини, съдържанието и основната насоченост в тях се допълват и надграждат. Целта на заложеното учебно съдържание е да се запълнят празнините в патриотичното възпитание, като се акцентира върху онези аспекти от настоящето, довели до кризата на идентичността, и след като се адаптират, да се насочат в правилната посока, така че да доведат до желаните резултати. Образованието трябва да е насочено към новото, към това, което вълнува младите хора. Само тогава то ще ги докосне и ще стигне до съзнанието им. Нито авторитарното налагане на принципи и идеали, нито прекалената свобода биха имали положителен ефект.

Учебният курс „Философия на родолюбието“ се явява като бяла лястовица, която взема на крилете си онази малка клонка гордост от учебното съдържание на всяка учебна дисциплина и я разкрива в пълния ѝ блясък, в какъвто никой досега не я е виждал. Конкретни примери могат да се открият в голяма част от съдържанието на учебните дисциплини.

Темите по история ни запознават с Първата световна война. Отделена е тема за българското участие в нея и само с едно изречение се споменават имената на българските генерали. „Философия на родолюбието“ разкрива лицата на тези велики българи, разказва за делата им, среща учениците с техните потомци. И няма как да не формира патриотични чувства на гордост, когато разказва за подвига на ген. Владимир Вазов, пред когото английската армия сваля знамената си в знак на почит, а неговата стратегия и тактика влизат във всички английски военни учебници.

Темите по география включват в съдържанието си релефните процеси, дейностите на водата и вятъра, формиращи различни скални образувания, пещери и проломи. „Философия на родолюбието“ разкрива красотата и величието на българските природни феномени, като Белоградчишките скали, Искърския пролом и необятните ни пещери. Места, по които всеки чужденец се захласва и остава с широко отворени очи от възхищение.

Биологията разкрива биологичните процеси в организма, същността на органите и клетките, а „Философия на родолюбието“ представя личности като тази на световноизвестния микробиолог доктор Стамен Григоров, открил бактерията *Lactobacillus bulgaricus*, допринесла за популярността на българското кисело мляко по целия свят.

Физиката представя електрически вериги, механични трептения и вълни, а „Философия на родолюбието“ вдъхновява с дълбоката следа, която оставя в живота на милиони хора българинът Асен Йорданов – строителят на световната авиация, написал книгите, по които и досега се подготвят хиляди летци по света.

Музиката включва теми, свързани с България в световната музикална култура, а „Философия на родолюбието“ запознава учениците с личността на цигуларя Васко Василев – най-младия член на Кралската опера, концертмайстор, който свири по време на коронацията на държавния глава на Обединеното кралство Великобритания и Северна Ирландия – крал Чарлз III.

Физическото възпитание и спорт се грижи за здравето и двигателната култура на учениците, а „Философия на родолюбието“ ги вдъхновява с успехите на златните момичета в художествената гимнастика, завоювали първия златен олимпийски медал за България в Токио 2020 г., както и успехите на Карлос Насар и Боряна Калейн на олимпиадата в Париж, 2024 г.

Формирането на национална идентичност и родолюбие като следствие от представяне на философска теория, съчетана с известна по света българска личност, е хипотеза, която трябва да бъде проверена. Представям методологията на изследването:

Настоящото изследване е реализирано като приложно педагогическо изследване с комбиниран качествено-количествен дизайн, насочено към разработване, апробиране и оценяване на концептуален модел за формиране на национална идентичност и родолюбие в гимназиалния етап на образованието. В теоретичния етап е осъществен системен анализ на философски, педагогически и нормативни източници, включително анализ на действащата образователна рамка и учебните програми в първи и втори гимназиален етап. Използвани са методите на теоретичния анализ и синтез, сравнителен анализ на учебно съдържание и концептуално моделиране с цел конструиране на съдържателен модел на учебен курс „Философия на родолюбието“, основан върху синтезен интердисциплинарен подход.

Емпиричният етап е осъществен чрез педагогическа апробация в реална училищна среда (IX клас), при която е приложен разработен тематичен модул. Изследването има формиращ характер, тъй като въвежда ново образователно съдържание и проследява неговото въздействие върху учениците. Данните са събрани чрез анкетно проучване след провеждане на занятието, като са анализирани както количествените показатели (самооценъчни нагласи, степен на идентификационно преживяване), така и качествените отговори, подложени на съдържателен анализ. Допълнително е приложено педагогическо наблюдение с оглед регистриране на степента на ангажираност, аргументативност и рефлексивност в учебната дискусия.

Работната хипотеза предполага, че интердисциплинарното обвързване на философски теории с примери за значими български личности и постижения води до повишаване на идентификационната принадлежност и до формиране на устойчиви позитивни нагласи към националната общност. Изследването има пилотен характер поради ограничената извадка, но позволява да се направят първични изводи относно приложимостта и потенциала на предложения концептуален модел в условията на съвременното българско училище.

Подробно представям една от апробираните теми от учебния курс, която съчетава теорията на Сократ за добър живот и личността на проф. Димитър Чернев и е осъществена през 2025 г. в ПГТЕ „Хенри Форд“ пред ученици от IX клас. Основната дидактическа цел е чрез съчетаване на теорията на Сократ за справедлив живот (изучавана в часовете по философия в IX клас) и връщането на справедливостта в Африка чрез слънчевия хладилник, изобретен от проф. Димитър Чернев (интердисциплинарна препратка към учебния предмет физика и астрономия), да се формират различни компетентности и да се въздейства на афективно емоционално и когнитивно рационално равнище за формиране на национална принадлежност и идентичност. Запознаването с личността и научните постижения на българина допринася за практическо прилагане на теорията, формиране на отношение към българските научни постижения и създаване на

условия (чрез емоционално въздействие) и предпоставки за формиране на родолюбие и свързаната с него национална идентичност. Учениците са ангажирани със задача да открият други български личности, с които може да се обвърже теорията на Сократ за справедливостта. По този начин откритията на науката и големите умове стават достъпни за учениците и доказват, че познанието може да предложи справедливи и реални решения на проблемите и да направи света едно по-добро място за живеене. И ние, като българи, имаме принос за възстановяването на справедливостта там, където тя е изгубена. Аprobацията изпълнява ролята на емпирично доказателство за приложимостта и устойчивостта на предложения концептуален модел в реална училищна среда.

От проследяването на гледната точка на учениците, получена чрез анкетното проучване, може да се направи заключение, че съдържанието на предложения курс, в частност представената тема, напълно съвпада с потребностите на учениците. Резултатите от обратната връзка показват категоричното желание на участниците да посещават подобни часове, които според тях в голяма степен ги карат да се чувстват горди от това, че са българи, и формират национална идентичност и принадлежност. Интердисциплинарните връзки допринасят, от една страна, за надграждане на вече изучавана материя, но представена творчески и задълбочено, и от друга, формират компетенции, свързани с високите нива от таксономията на Блум, а именно анализ и синтез. Практическото свързване на философски теории с действителни личности и събития допринася за формиране на умения за извеждане и анализ на връзките между различни процеси и явления, както и на творческо поведение за изграждане на нови структури и модели.

ИЗВОДИ

Учебният курс може да се преподава във факултативна или профилирана подготовка, като теми от занимания по интереси, но и като интердисциплинарно обучение чрез бинарни уроци. Съдържанието на всяка тема от учебния курс се съчетава философски с различни теории и има за цел дебати, анализи и разкриване на различни гледни точки у учениците. Умелото съчетание на теорията за емоционалността на философа Макс Шелер (философия) и емоцията, предизвикана от музиката на цигулката на Васко Василев (музика); или на схващането на Аристотел за щастието (философия) и озарените лица на спортистите, постигнали най-големите си мечти (физическо възпитание и спорт), е начин да се докоснат сърцата на младите хора. Чрез срещата с успели българи не само в нашата родина, а и отвъд границите и доближаването до историите им, до тяхната същност и талант, се показват добрите примери. Тези примери, които трябва да се следват, но преди това да се познават.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Учебният курс „Философия на родолюбието“ запълва една празнина, нещо, което липсва, което трябва да свърже съществуването на отечеството с отношението ни към него. Онова формиране на национална идентичност и принадлежност, което ни насочва към любов към земята и дедите ни, което ни кара да бъдем отговорни, лоялни, признателни и ни дава криле да полетим и покажем, че сме потомци на един род, допринесъл много за съществуването на съвременната цивилизация.

Съдържанието на учебния курс „Философия на родолюбието“ привлича не със запаметяването на факти и понятия, а с това, че формира собствени гледни точки, изграждане на ценности, изразяване на аргументирани мнения по важни за живота на личността и държавата теми. Той е насочен към това да превърне ученика в личност, която със своите знания и умения да открие себе си сред останалите, да изгради свой индивидуален облик, да формира своя позиция и по свой начин да допринесе за общото развитие на собствената си нация и държава. И тук изключителната отговорност е на учителя, който, преподавайки съдържанието на учебния курс, да докосне у учениците онези струни, които вълнуват, които ги свързват с България по един емоционален начин и превръщат всеки от тях в добър и отговорен гражданин, носещ в сърцето си национално самосъзнание, идентичност и гордост от това, че е българин.

БЕЛЕЖКИ

1. Българска национална доктрина.
2. Закон за предучилищното и училищното образование.
3. Наредба № 2 от 18.05.2000 г. за учебното съдържание.
4. Наредба № 5 от 30.11.2015 г. за общообразователната подготовка.
5. Наредба № 13 от 21.09.2016 г. година за гражданското, здравното, екологичното и интеркултурно образование.

ЛИТЕРАТУРА

- ВИТАНОВА, Н., 2020. *Образование на бъдещето*. Шумен: Университетско издателство „Епископ Константин Преславски“.
- ВЪРБАНОВА, С., 2021. *Индивидуалността в огледалата на постмодерното време*. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“.
- РАШЕВА-МЕРДЖАНОВА, Я., 2014. *Базови методически подходи за трансверсални компетентности*. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“.
- РАШЕВА-МЕРДЖАНОВА, Я., 2023. *Компетентностно иновирание в образованието*. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“.
- РАШЕВА-МЕРДЖАНОВА, Я., 2017. *Синергетическа философия на образованието. Синергетическа естествена педагогика. Синергично образование*. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“.

REFERENCES

- VITANOVA, N., 2020. *Образование на badeshteto*. Shumen: „Episkop Konstantin Preslavski“ [In Bulgarian].
- VARBANOVA, S., 2021. *Individualnostta v ogledalata na postmodernoto vreme*. Sofia: Sv. Kliment Ohridski [In Bulgarian].
- RASHEVA-MERDZHANOVA, Y., 2014. *Bazovi metodicheski podhodi za transversalni kompetentnosti*. Sofia: Sv. Kliment Ohridski [In Bulgarian].
- RASHEVA-MERDZHANOVA, Y., 2023. *Kompetentnostno inovirane v obrazovaniето*. Sofia: Sv. Kliment Ohridski [In Bulgarian].
- RASHEVA-MERDZHANOVA, Y., 2017. *Sinergeticheska filosofia na obrazovaniето. Sinergeticheska estestvena pedagogika. Synergichno obrazovanie*. Sofia: Sv. Kliment Ohridski [In Bulgarian].

FORMATION OF NATIONAL IDENTITY AND PATRIOTISM IN THE SECONDARY STAGE OF BULGARIAN EDUCATION THROUGH PHILOSOPHICAL INTERDISCIPLINARY APPROACHES

Abstract: *In the contemporary world, the concept of national identity is increasingly losing its significance. Within the processes of globalization and the transformation of institutional values, it seeks its place within the individual personality amid a multiplicity of paths and influences. Educational institutions bear a substantial responsibility for the formation of patriotism among Bulgarian students; however, a comprehensive and coherent conceptual framework in this regard is lacking. The content-based conceptual model of the academic course “Philosophy of Patriotism” is oriented toward establishing the necessary foundation for the formation and development of national identity and a sense of belonging—an aspect notably absent from contemporary school education. Philosophical theories are interpreted across all other academic disciplines, not as factual components of their curricula, but as value-oriented models of behavior. In this way, interdisciplinarity contributes to the achievement of the overarching goal: through the development of transversal competencies, it fosters national identity and patriotism.*

Keywords: *education; identity; patriotism; programs; philosophy*

Viktoria Tsoneva, PhD candidate
Sofia University “St. Kliment Ohridski”
Sofia, Bulgaria
E-mail: victoria_c@abv.bg